

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Методичні вказівки до виконання завдань за темами

Завдання до тем модулю містять речення з автентичних джерел для перекладу з англійської мови українською, коментування прийомів перекладу, аналізу способів перекладу певних лексичних, граматичних, синтаксичних і морфологічних труднощів перекладу.

До того, як розпочати виконання завдання, студентам рекомендується звернути увагу на посилання, яке подається у дужках після формулювання завдання. Це – посилання на розділи довідника з теорії та практики перекладу, який розташовано у підручнику. Довідник містить коротку теоретичну інформацію за темами модулів, приклади та пояснення найскладніших перекладацьких явищ. Матеріал довідника не є новим для студентів і має допомогти пригадати та оновити знання з теорії та практики перекладу, які є базовими для практичної діяльності.

Нижче ми наводимо приклад формулювання завдання.

Наприклад: **Завдання 1.** Перекладіть речення, визначаючи слова, які передаються українською мовою за допомогою генералізації та конкретизації (див. Довідник з теорії та практики перекладу с. 92).

Якщо студент має необхідність ретельніше вивчити матеріал за темою, йому рекомендується звернутися до наступних підручників чи за бажанням до списку рекомендованої літератури та інформаційних ресурсів:

1. Шавкун І. Г. Теорія та практика перекладу: лексичний аспект : навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Країнознавство» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» / І. Г. Шавкун, В. В. Волкова, Я. С. Дибчинська. – Запоріжжя : ЗНУ, 2012. – 117 с.
2. Шавкун І. Г. Теорія та практика перекладу: граматичний аспект : навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Країнознавство» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» / І. Г. Шавкун, В. В. Волкова, Я. С. Дибчинська. – Запоріжжя : ЗНУ, 2013. – 117 с.

Після того, як студент пригадав та оновив теоретичну інформацію за темою і, якщо потрібно, зробив нотатки чи законспектував окремі теоретичні положення, він може починати виконання завдання. Усі завдання за темами модулю виконуються у письмовій формі. Для виконання перекладу студентам рекомендовано використовувати одномовні та двомовні он-лайн словники.

Зауважимо, що згідно з вимогами програми, аналіз та коментування перекладацьких прийомів та трансформацій, подається англійською мовою.

Наприклад: **Завдання 4.** Перекладіть речення українською мовою та прокоментуйте лексичні та граматичні трансформації використані при перекладі (див. Довідник з теорії та практики перекладу с. 96-97).

<i>As they leave Washington, the four foreign ministers will be traveling together by plane.</i>	<i>Всі чотири міністри закордонних справ полетять з Вашингтона разом.</i>
--	---

The following types of transformations have been resorted to in the translation of this complex sentence:

1. The complex sentence is translated by a simple one (replacement of sentence type);
2. The word order is changed (transposition);
3. The subordinate clause of time is rendered by an adverbial modifier of place (replacement of member of the sentence);
4. The meaning of the predicate and of the adverbial modifier is rendered by the predicate (both lexical and grammatical transformations – replacement and omission);
5. The meaning of the definite article is rendered lexically (addition).

The above analysis shows that all the four types of transformations are used simultaneously and are accompanied by lexical transformations as well.

Після виконання завдань за темами модулю студенти мають можливість перевірити рівень засвоєння матеріалу, виконавши тести для самоконтролю.

У підручнику навмисно не наводяться ключі до завдань та тестів з тим, щоб стимулювати самостійне опрацювання студентами довідника та виконання наведених завдань. Для роботи із завданнями у переважній більшості випадків достатнім буде використання одномовного або англо-українського словника, але рекомендується звертатися також до Додатків підручника, які містять глосарій аббревіатур, що їх використовують у галузі міжнародних відносин, глосарій дипломатичних термінів та глосарій, який містить список так званих «фальшивих друзів» перекладача.

Методичні вказівки до виконання письмового перекладу текстів

До того, як студент розпочне виконання письмового перекладу тексту, від повинен ретельно прочитати і запам'ятати наступні особливості та закономірності, притаманні процесу письмового перекладу.

Письмовий переклад – це вид перекладу, при якому оригінал і переклад виступають у процесі перекладу у виді фіксованих текстів, отже студент має змогу неодноразово повертатися до тексту оригіналу, використовувати різноманітні словники та довідники. Але, виконуючи переклад самостійно, потрібно пам'ятати, що до письмового перекладу висуваються більш суворі вимоги, бо він є письмовим джерелом інформації і має відповідати загальноприйнятим стандартам, усім нормам граматики, стилістики та орфографії мови перекладу.

У процесі перекладу необхідно зрозуміти текст оригіналу, знайти відповідні засоби його передачі у мові перекладу, перевірити наступні аспекти перекладу: ступінь формальної відповідності, ступінь смислового навантаження та прийнятності для цільової аудиторії.

Першим етапом процесу перекладу є сприйняття тексту, що являє собою складний процес розумової діяльності, процес аналізу та синтезу інформації. Це не тільки повне розуміння оригінального тексту, а й відчуття його образного та емоціонального впливу.

Другим етапом є відтворення тексту іншою мовою, що є також складним процесом аналізу та синтезу, який відбувається у свідомості перекладача.

Після сприйняття семантичної та експресивно-емоційної інформації перекладач відтворює, перекодує її у формі матеріальних одиниць мови перекладу; завершальною стадією даного етапу є процес ідентифікації перекладу.

У процесі письмового перекладу студентам рекомендовано користуватися прямими міжмовними трансформаціями (дивись Довідник з теорії та практики перекладу) чи вільно інтерпретувати текст оригіналу. Вибір того чи іншого засобу перекладу залежить, головним чином, від функціонального стилю, до якого належить текст оригіналу. Отже, типи текстів визначають підхід та вимоги до перекладу, впливають на вибір засобів і визначення рівня еквівалентності перекладу оригіналу. Зауважимо, що публіцистичний текст є особливим видом аргументованого тексту, що зорієнтований на переконання чи інформування читача, де кожний елемент є обов'язковим і несе певне семантичне або стилістичне навантаження, що повинно відобразитися у перекладі.

Студентам слід пам'ятати, що типовою рисою текстів даного типу є наявність великої кількості мовних штамів та кліше. Найчастіше для перекладу даної лексики застосовують моноеквівалентний або вибірковий переклад (відповідно знаходять прямий еквівалент або використовують один з можливих синонімічних виразів, вибір якого зумовлений контекстом). У випадку відсутності еквіваленту певної лексичної одиниці, вдаються до дослівного перекладу, при якому у мові перекладу зберігаються семантичні та стилістичні ознаки оригіналу, тобто – до калькування.

Досить часто в мові преси вживаються терміни, характерні для групи країн, або ж для окремої країни. В останньому випадку термін виступає вже як реалія. В таких випадках ми рекомендуємо використовувати наступні засоби для створення нового еквіваленту при перекладі: транскрипція, калькування, використання українського терміну, який має близьке значення, пояснювальний переклад.

В політичних текстах зустрічаються слова, що виникли (або отримали нове значення) у зв'язку з тими чи іншими подіями, вони не завжди зафіксовані у словниках. Переклад даних слів викликає труднощі, зважаючи на те, що газети спочатку дають різноманітні варіанти таких термінів і лише згодом встановлюється відносно загальноприйнятий еквівалент. В якості стилістичного засобу наближення читача до себе використовується розмовно-просторічна лексика. Слід зауважити, що використання елементів розмовної мови властиво англійським засобам масової інформації в більшій мірі, ніж українським, а тому ми рекомендуємо при перекладі слід підбирати більш нейтральний еквівалент у рідній мові, отже вдаватися до стилістичної адаптації.

Ще однією особливістю суспільно-політичних текстів є вживання значної кількості різноманітних скорочень – усічень, буквених аббревіатур.

Усічення чи скорочення слів як стилістичний прийом для надання тексту більшої виразності перестав бути атрибутом розмовної мови і часто використовується у пресі. При еквівалентному перекладі стилістичний ефект, як правило, зникає. Однак в окремих випадках в українських текстах скорочений іменник калькується з наступним поясненням значення. При перекладі буквених абревіатур необхідно перш за все переконатись в наявності чи відсутності в українській мові відповідних еквівалентних абревіатур. Зазвичай використовують наступні прийоми перекладу: транслітерацію, розгорнутий переклад абревіатури українською мовою і утворення української абревіатури. Перед тим, як використовувати вищезазначені прийоми перекладу, студенту слід звернутися до Додатків підручника, які містять глосарій абревіатур, що їх використовують у галузі міжнародних відносин, та глосарій дипломатичних термінів.

Одним з важливих морфологічних засобів газетно-журнальних текстів є специфіка використання артикля. В публіцистиці неозначений артикль нерідко вживається у функції виділення. Оскільки дана морфологічна категорія відсутня в українській мові, при перекладі можливо використовувати лексичні, синтаксичні (зміна порядку слів), морфологічні засоби.

При перекладі також слід пам'ятати, що синтаксис має не менші експресивні можливості, ніж лексика чи морфологія. В інформаційних жанрах порядок слів переважно прямий і незмінний, в аналітичних – вільний.

Методичні вказівки до виконання усного перекладу текстів (перекладу з аркуша)

До початку виконання усного перекладу тексту (перекладу з аркуша), ми рекомендуємо студентів звернути увагу на наступні особливості та закономірності, притаманні процесу усного перекладу.

Переклад з аркуша використовується у тих випадках, коли необхідно швидко перекласти написаний текст без окремих акцентів на деталі. Цей вид перекладу має ряд переваг у порівнянні з усним перекладом на слух:

- не існує проблеми зі сприйняттям слів на слух (працює і зорова, і слухова пам'ять);
- знімається проблема з можливим «випущенням» важливої інформації, адже вона перед очима.

У процесі усного перекладу з аркуша відбувається зорове сприймання тексту і швидкість подання матеріалу залежить виключно від перекладача. Отже, перед студентами, які виконуватимуть усний переклад з аркуша, постає кілька принципових завдань, від виконання яких залежить реалізація перекладу. Необхідно без підготовки (або з невеликою підготовкою) перекласти письмовий текст вголос, ніби «зчитувати» його з аркуша. На відміну від письмового перекладу, при перекладі з аркуша студент повинен швидко визначити наступне:

- тип тексту;

- стилістичну специфіку тексту;
- суть проблеми, що обговорюється в тексті;
- тематику тексту.

При виконанні завдань з усного перекладу текстів необхідно пам'ятати, що володіння специфічними навичками і вміннями швидкого читання «про себе» передбачає отримання повної і точної інформації, з темпом читання не менше 200 слів на хвилину. Високий темп читання необхідний для того, щоб студент мав достатньо часу для перекладацької переробки інформації, яку він сприймає. Цей час потрібен також для того, щоб мати певну свободу маневру для вирішення будь-якої задачі в процесі перекладу. Ми вважаємо, що студент буде мати достатньо часу для маневру, якщо швидкість його читання, як воно було охарактеризовано вище, буде як мінімум в два рази вище темпу його говоріння (важливо ще раз підкреслити, що при цьому мається на увазі швидкість читання з установкою на витяг повної і точної інформації).

Однією з проблем, які завжди турбують студентів, є наявність незнайомих слів. Цей чинник уповільнює швидкість читання, й поступово процес перекладу настільки гальмується, що може звестися до нуля. Однак при повільному й осмисленому читанні майбутній перекладач зможе здогадатися про значення незнайомого слова, використовуючи контекст, або дійде висновку, що дане слово не є вирішальним для розуміння смислу всього тексту. Але в деяких випадках слово може мати пряме відношення до смислу повідомлення й призвести до помилок у перекладі, якщо його пропустити або залишити без уваги.

Для таких випадків ми рекомендуємо наступні прийоми:

- фокусування на смислі речення/абзацу, а не на значенні незнайомого слова;
- здогадка про значення слова на основі аналізу контексту.

Іншою проблемою, яка може ускладнити процес перекладу з аркуша, є структура англійських речень. Звертаємо увагу студентів на основні прийоми, що їх використовують при перекладі з аркуша.

1. Перебудова структури речення. Досить довгі складносурядні та складнопідрядні речення, як правило, вповільнюють швидкість читання й підвищують ризик їх невірного перекладу. Граматичний розбір таких речень і використання методу «подрібнення/членування» може усунути цю проблему. Перебудова структури є загальним прийомом для перекладу з аркуша, оскільки розбіжності між англійською та українською мовами є настільки значними, що неможливо вдаватися до дослівного перекладу. Синтаксична трансформація може допомогти студентові реорганізувати вихідну інформацію згідно з нормами мови перекладу.
2. Мовна компресія – тобто подача вихідного тексту в більш компактній формі, спрощення синтаксичної структури тексту і виключення слів, що містять другорядну інформацію.

3. Прийом описового перекладу, який допомагає у перекладі слів, еквівалент яким не знайдено.
4. Генералізація використовується тоді, коли текст перевантажений екзотизмами, "що затьмарюють" зміст та ускладнюють його сприйняття.
5. Антонімічний переклад, який використовують для скорочення часу на пошук перекладного відповідника: ніхто не любить = усі ненавидять.
6. Компенсація – прийом відшкодування втраченого в перекладі, наприклад, за допомогою емоційно пофарбованої лексики.

Ми рекомендуємо починати самостійну роботу з усного перекладу зі швидкого читання тексту (20-30 секунд) для визначення типу тексту, стилістичної специфіки тексту, суті проблеми, що обговорюється в тексті, тематики тексту та усвідомлення загального змісту прочитаного. Далі студент може передивитися даний текст удруге протягом 10-15 секунд з метою фіксації в пам'яті дрібних деталей на кшталт власних імен, назв місцевостей, дат. Після цього студент починає усний переклад тексту.

Методичні вказівки до реферування текстів

До початку виконання завдань з реферування та анотування текстів англійською мовою в усній та письмовій формах, ми рекомендуємо студентам вивчити особливості процесу реферування та алгоритм виконання завдання.

Нагадаємо, що реферування – це короткий виклад змісту якого-небудь питання з використанням одного чи декількох джерел інформації. Уміння складати реферат дозволяє оволодіти навичками вільного орієнтування в тексті, виділення з нього необхідної інформації й викладення змісту рідною та англійською мовами.

Студентам потрібно пам'ятати, що існує два варіанти скорочення тексту. Якщо він не перевищує 500 слів, допустимим вважається скорочення в 3-4 рази. Для текстів у 2-3 тисячі слів кількість речень у рефераті відповідає числу суб'єктів (абзаців чи зв'язці абзаців, які розвивають одну підтему). У цьому випадку обсяг реферату складатиме 50-100 слів (приблизно 10-15 речень). Зауважимо, що реферат такого обсягу є доцільним для текстів будь-якого обсягу.

Досить часто реферування вимагає використання певних формул, термінології, кліше.

Самостійна робота з реферування тексту складається з трьох етапів:

1. Аналіз вихідного тексту.
2. Визначення його характерних фрагментів.
3. Формування відповідного висновку.

Ми рекомендуємо використовувати наступний алгоритм складання реферату:

- 1 Зазначення назви тексту, що реферується, англійською мовою.
- 2 Визначення мети оригіналу.
- 3 Розподіл тексту першоджерела на частини.

- 4 Визначення головної думки кожної частини у вигляді ключових фраз.
- 5 Створення вторинного тексту, тобто реферату на основі ключових фраз.
- 6 Редагування тексту реферату.

При оформленні реферату можуть використовуватися такі мовні звороти:

- 1 The article (text) is head-lined.
The headline of the article (I have read) is.
- 2 The main idea of the article (text) is.
The text is about.
The text is devoted to.
The text deals with.
The text touches upon.
The text presents some results which illustrate.
- 3 The purpose of the article (text) is to give the reader some information on ...,
...is to compare (to determine) ...
The aim of the text is to provide the reader with some material (data) on.
- 4 The author starts by telling the readers (about, that).
The author writes (states, stresses, thinks, points out) that.
The text describes.
According to the text, ...
Further the author reports (says) that.
The article goes on to say that.
- 5 The text is (can be) divided into 4 (5-7) parts.
The first part deals with.
The second part is about.
The third part touches upon.
The fourth part of the article includes the fact on.
- 6 In conclusion the text reads.
The author comes to the conclusion that.

В українській мові найуживанішими дієсловами, які вживаються в рефератах, є:

- дієслова, які використовуються для переліку основних питань: автор розглядає, описує, аналізує, називає, розкриває, говорить, показує, висвітлює, повідомляє, зупиняється;
- дієслова, які використовуються для опису матеріалу: автор досліджує, доводить, вважає;
- дієслова, що використовуються для передачі визначень і градацій, класифікації конкретних проблем, питань: автор дає визначення, порівнює, формулює, констатує;
- дієслова, які передають слова й думки, які автор першоджерела виділяє особливо: автор виділяє, підкреслює, повторює, спеціально зупиняється, неодноразово повторює, звертає увагу, загострює увагу, акцентує увагу, зосереджує увагу;
- дієслова, які використовуються для узагальнень, підбиття підсумків: автор робить висновок, узагальнює, підбиває підсумки;
- дієслова, які фіксують аргументацію автора першоджерела з

використанням прикладів, цитат, різноманітних даних: автор наводить приклади, аргументує, спирається, ілюструє, доводить, порівнює, співвідносить, протиставляє, цитує;

- дієслова, які використовуються для вираження позиції автора: автор погоджується, критикує, наводить аргументи, полемізує, сперечається.

Переклад-реферування, як тип усного перекладу, бере за основу смисловий аналіз тексту оригіналу, виділяє в ньому нову, важливу інформацію і досліджує її взаємозв'язок з попередньо відомою інформацією.

Усний переклад-реферування має ряд особливостей:

- 1) він завжди коротший (іноді взагалі має тезову форму), аніж текст оригіналу;
- 2) структурно значно простіший за текст оригіналу;
- 3) інформаційне навантаження на одиницю перекладу вище, ніж на мовну одиницю тексту оригіналу.

Переклад-реферування є одним з небагатьох способів передачі великого обсягу інформації за мінімальний період часу. Оскільки процес реферування полягає у скороченні тексту першоджерела, то студентові необхідно чітко встановити, що саме можна випустити у перекладі, без порушення логіки викладу матеріалу і без смислових втрат.

При виконанні перекладу-реферування студент повинен виділити в ньому нову інформацію і підкреслити логічний центр висловлювання. Він може випускати слова, словосполучення, а іноді навіть цілі речення, які містять відомі для аудиторії істини. Допускаються узагальнюючі слова: «вищесказане», «ця думка», «вказана точка зору», або повні синонімічні заміни деяких лексичних одиниць або граматичних конструкцій.

